

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ

ХАРКІВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ ЕКОНОМІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІМЕНІ СЕМЕНА КУЗНЕЦЯ

ЗАТВЕРДЖУЮ"

Заступник керівника
(проректор з науково-педагогічної роботи)

М. В. Афанасьєв

Регіоналізм у сучасних міжнародних відносинах

робоча програма навчальної дисципліни

Галузь знань	29 «міжнародні відносини»
Спеціальність	291 «міжнародні відносини, суспільні комунікації та регіональні студії»
Освітній рівень	перший (бакалаврський)
Освітня програма	«міжнародні відносини, суспільні комунікації та регіональні студії»

Вид дисципліни
Мова викладання, навчання та оцінювання

базова
українська

Завідувач кафедри філософії та політології

Кузь О. М.

Харків
ХНЕУ ім. С. Кузнеця
2018

ЗАТВЕРДЖЕНО
на засіданні кафедри філософії та політології
Протокол № 1 від 27. 08.2018 р.

Розробники:
Кузь О. М., д.філос.н., проф. кафедри філософії та політології
Коротков Д. С., к.політ.н., доц. кафедри філософії та політології

**Лист оновлення та перезатвердження
робочої програми навчальної дисципліни**

Навчальний рік	Дата засідання кафедри – розробника РПНД	Номер протоколу	Підпис завідувача кафедри

1. Вступ

Анотація навчальної дисципліни:

Процеси глобалізації посилили роль регіональних факторів у суспільному розвитку. У міжнародних відносинах переваги отримують держави, здатні створити оптимальне співвідношення між глобалізацією та регіоналізацією. У процесі глобалізації відбувається трансформація інститутів державної влади: частина державних функцій екстраполюється на світовий, міжнародний або субнаціональний ієрархічний рівень до всесвітніх, міжнародно-регіональних організацій і транснаціональних корпорацій. Одночасно спостерігається тенденція до розширення прав субнаціональних територіальних громад (регіональних, муніципальних і провінційних). Регіони сприяють захисту суспільних відносин від негативних викликів глобалізації й виступають у якості самостійного суб'єкта міжнародних відносин.

Таким чином, в міжнародних відносинах у якості самостійних суб'єктів виступають регіони. Цим шляхом іде «Об'єднана Європа», можливо в майбутньому ця модель отримає більш широке поширення у світі, і регіони замість національних держав будуть домінувати у міжнародних відносинах. Як результат, особливої актуальності набула регіоналістика – нова міждисциплінарна наука, що синтезує просторові підходи, включаючи політику, економіку, екологію та культуру. Вона присвячує особливу увагу трансформації геополітичного, гео економічного і соціокультурного регіонального коду, веде пошук ефективного геопростору, що дозволяє відповідати на зовнішні і внутрішні виклики. Регіоналістика сприяє підвищенню якості життя територіальних громад за рахунок активної участі регіонів у міжнародному поділі праці й використання різних форм транскордонного співробітництва. Вона вивчає об'єктивні процеси регіоналізації (політичної, економічної, культурної) міжнародних відносин під впливом факторів глобалізації. Регіоналістика є одночасно суб'єктом і антиподом глобалістики. Світовий регіоналізм є одним з етапів глобалізації або її протилежна тенденція. *Глобалізація супроводжується регіоналізацією міжнародних відносин.*

Мета навчальної дисципліни:

Метою викладання навчальної дисципліни «Регіоналізм у сучасних міжнародних відносинах» є ознайомлення студентів із існуючими регіональними економічними та політичними підсистемами; розгляд особливостей формування і перебігу міжнародних політичних процесів у різних регіонах. У якості завдань опанування дисципліни постають:

- сформувати уявлення про поняття «регіон» і його роль у сучасних міжнародних відносинах;
- забезпечити студентів знанням про сучасні наукові та практичні підходи до аналізу регіональних систем і загроз регіональної безпеки;
- сприяти досягненню розуміння студентами логіки формування і функціонування регіональних систем;
- дати студентам загальне уявлення про структуру, основні компоненти і сучасні моделі регіональних систем та існуючих систем регіональної безпеки.

Навчальна дисципліна «Регіоналізм у сучасних міжнародних відносинах» є базовою дисципліною професійного циклу підготовки бакалаврів із спеціальності 291 «міжнародні відносини, суспільні комунікації та регіональні студії».

Курс	2	
Семестр	4	
Кількість кредитів ECTS	5	
Аудиторні навчальні заняття	лекції	32
	семінарські, практичні	32

	лабораторні	
Самостійна робота		86
Форма підсумкового контролю	іспит	

Структурно-логічна схема вивчення навчальної дисципліни:

Попередні дисципліни	Наступні дисципліни
Країнознавство	Міжнародні організації та міжнародна діяльність
Теорія міжнародних відносин	Специфіка етнополітичних конфліктів
Міжнародні відносини та світова політика	Політична регіоналістика
Політологія	

2. Компетентності та результати навчання за дисципліною:

Компетентності	Результати навчання
1. Здатність до аналізу, узагальнення та виокремлення закономірностей, тенденцій та характерних рис світового розвитку, а також історичних, геополітичних, культурно-цивілізаційних, суспільно-економічних, політико-правових, етнодемографічних і природно кліматичних особливостей розвитку країн і регіонів світу.	Розуміти діалектику взаємодії процесів глобалізації та регіоналізації міжнародних відносин; володіти методологією розрізнення та виокремлення політико-економічних регіонів; аналізувати основні тенденції розвитку регіональних процесів у сучасних міжнародних відносинах; розуміти чинники, що зумовлюють поширення процесів регіональної кооперації.
2. Здатність демонструвати знання базових категорій, новітніх теорій, концепцій, технологій та методів у сфері міжнародних відносин.	Демонструвати знання про природу міжнародних комунікацій, проблеми розвитку держав та міжнародних регіонів у глобальному, регіональному та локальному контекстах; відтворювати найголовніші теоретичні аспекти регіоналістики; володіти понятійним апаратом з проблематики глобалізації, регіоналізації та інтеграції; прогнозувати перспективні сценарії розвитку регіональних процесів, виходячи з існуючих тенденцій та закономірностей.

3. Програма навчальної дисципліни

Змістовий модуль 1. Регіоналізм / регіоналістика як парадигмальний наратив у сучасній теорії міжнародних відносин

Тема 1. Система міжнародних відносин і регіональні підсистеми. Основні поняття регіоналістики та регіональної політики

Основні напрямки системного підходу до міжнародних відносин. Типи міжнародних систем. Регіони і регіональні підсистеми, критерії їх виокремлення. Основні підходи до інтерпретації терміну «регіон». Географічна інтерпретація регіону. Історико-культурні підстави поняття «регіон». Економічне визначення регіону. Соціально-політичний контекст визначення регіону. Основні критерії вивчення регіону.

Міжнародно-політичний регіон. Типи регіонів. Однорідні і функціональні регіони. Утворення регіону за М. Кітінгом (M. Keating), Б. Хеттне (B. Hettne) і Ф. Содербаумом (F.

Soderbaum). Регіон і регіоналізація. Регіоналізм: основні підходи до тлумачення. «Відкритий» і «закритий» регіоналізм. Новий і старий регіоналізм.

Поняття глобалізації та регіоналізації. Співвідношення понять «регіоналізація» і «регіоналізм». Основні гео економічні регіони. Зміст регіональної політики. Поняття регіональної інфраструктури.

Тема 2. Регіоналізація як базовий процес сучасних міжнародних відносин

Сучасна динаміка міжнародних відносин. Еволюція ролі національних держав і зміцнення ролі регіонів в умовах світу, що глобалізується. Регіоналізація як провідна тенденція сучасних міжнародних відносин. Співвідношення регіоналізації та глобалізації.

Інтеграція як економічне підґрунтя розвитку регіону. Співвідношення понять регіоналізація і інтеграція. Інтеграція як механізм регіоналізації. Регіоналізація та проблема регіональної ідентичності. Співвідношення регіональної та національної ідентичності.

Поняття регіональної безпеки. Особливості створення системи регіональної безпеки у регіонах світу. Регіоналізація як модель побудови нової ієрархії міждержавних відносин за принципом лідерства. Боротьба за лідерство як ресурс регіоналізації. Безпека держав-учасників регіону: контекст регіоналізації. Варіанти співпраці у галузі регіональної безпеки.

Тема 3. Історичні і цивілізаційні чинники становлення регіональних підсистем

Історико-культурні чинники формування регіону. Історичний досвід і традиції, єдність ментальних координат, цінностей, соціальних стереотипів, чинник спільності мови і релігії, спільність етнічного походження. Цивілізаційний критерій у вивченні сучасних міжнародних процесів.

Поняття «цивілізація» як робочий інструмент сучасної політики ООН. Поняття діалогу цивілізацій. Загальногуманітарне, методологічне значення принципу «Захід–Схід». Характеристики Заходу і Сходу в рамках цивілізаційного підходу. Макрорегіональний розподіл – Схід і Захід.

Історичні чинники розвитку сучасних регіональних систем: Азійської, Європейської, Панамериканської, Африканської. Поняття регіональної підсистеми. Основні критерії визначення регіональних підсистем. Провідні регіональні підсистеми: Північна Америка, Латинська Америка, Західна Африка, Північна Африка, Південна і Східна Африка, Центральна Азія, Південна Азія, Північно-Східна Азія, Південно-Східна Азія, Євразія, Західна Європа, Центрально-Східна Європа.

Тема 4. Регіональна інтеграція. Регіоналізм і міжнародна безпека

Регіональна інтеграція. Передумови, цілі та умови міжнародної економічної інтеграції. Значення політичних чинників економічної інтеграції. Формальна і реальна інтеграція. Рівні міжнародної інтеграції. Сучасні підходи до пояснення регіональних інтеграційних процесів. Регіональні організації. Функції міжнародних організацій, їх значення у сучасному світопорядку. Класифікація регіональних міжнародних організацій: військово-політичні альянси, багатоцільові організації, функціональні організації.

Регіоналізм і міжнародна безпека. Поняття «національна безпека», «міжнародна безпека», «регіональна безпека». Активізація периферійних зон після краху біполярної структури міжнародних відносин. Проблема національно-культурної ідентичності. Нові тенденції постіндустріального світу і регіональні проблеми міжрядних відносин. Багатополярність і регіональні підсистеми міжнародних відносин. Дихотомії: Центр–

Периферія, Захід–Схід, Північ–Південь. Концепції колективної безпеки. Поняття «регіональної стабільності».

Тема 5. Регіональні конфлікти та проблема регіонального лідерства

Характер конфліктів у сучасному світі, скорочення масштабних і активізація «малих», локальних внутрішніх конфліктів. Основні витоки регіональної конфліктності: структурні (економічні, ресурсні) протиріччя, територіальні зіткнення (прикордонні, за сфери впливу), етноконфесійні суперечності, внутрішній сепаратизм і т. ін. Внутрішньодержавні суперечності як джерело регіональних конфліктів.

Військові конфлікти в регіоні. Нерегіональні актори, їх позиція у конфлікті, посередництво. Міжнародна діяльність з врегулювання регіональних конфліктів. Миротворча діяльність у регіоні. «Заморожені конфлікти» і підходи до їх вирішення. Конфліктогенність регіону і її вплив на процеси регіоналізації.

Лідерський і просторовий типи організації регіональної стабільності. Роль регіональних організацій у забезпеченні міжнародної безпеки. Регіональні конфлікти: поняття, типи і функції конфлікту в міжнародних відносинах. Особливості конфліктів у постбіполярному світі. Типологія сучасних регіональних конфліктів. «Інтернаціоналізація» конфліктів. Спроби врегулювання регіональних конфліктів.

Поняття лідерства у міжнародних дослідженнях. Провідні характеристики держави-лідера на регіональному і глобальному рівнях. Країна-лідер і перспективи міжнародного розвитку. Лідер і регіональна стабільність. Економічна і військова переваги країни-лідера. Ресурси регіонального лідерства. Боротьба за регіональне лідерство і факт визнання / невизнання лідера. Інструменти зовнішньої політики країни-лідера: месіанство, економічна експансія, «м'яка сила», «світ-системне» домінування тощо.

Змістовий модуль 2. Регіональні підсистеми міжнародних відносин

Тема 6. Європейська регіональна підсистема

Особливості цивілізаційного розвитку європейської регіональної підсистеми. Субрегіони Європи: Західна Європа, Північна Європа, Центральна-Східна Європа, Південна Європа. Основні етапи формування європейської підсистеми. Формування Європи як цивілізаційної спільноти (римо-католицька і візантійська традиції). «Європейська ідея» в період між двома світовими війнами. Дискусії про об'єднання Європи після закінчення Другої світової війни. Поняття «євроатлантичний регіон». Особливості європейської інтеграції другої половини XX ст. «Ідеальна інтеграція» ЄС. Проблеми європейського регіону постбіполярного періоду. Відродження дискусій про геополітичні межі регіону в постбіполярний період. Проблема визначення «європейської ідентичності» у XXI столітті.

Етапи європейської економічної інтеграції за Б. Балаша (Balassa Béla). Формування наднаціональної системи управління, політичного союзу і валютного союзу. Політика розширення ЄС як механізм регіоналізації. Поняття «Європи різних швидкостей» і «Європи із змінною геометрією». Країни Центральної та Східної Європи в ЄС, основні лінії протистояння «нових членів» і «країн ядра». Взаємодія ЄС з країнами пострадянського регіону. Політика європейського добросусідства.

Роль ЄС у побудові регіональної системи безпеки. Напрямки еволюції Спільної зовнішньої політики і політики безпеки (Common foreign and security policy (CFSP), Європейської політики безпеки і оборони (European security and defence policy (ESDP). Співпраця ЄС та НАТО. Євроатлантизм. Регіональна і структурна політика Євросоюзу. Єврорегіони.

Субрегіональні процеси на території Європи. Особливості розвитку країн Північної Європи. Європейські регіональні організації, що забезпечують ідейну цілісність регіону. Рада Європи: забезпечення демократичного правового режиму. ОБСЄ як система співпраці міжнародних акторів у сфері європейської безпеки. Діяльність ОЕСР, її значення для посилення ролі Європи в сучасних процесах глобалізації.

Місце Європи в регіональних пріоритетах української зовнішньої політики. Геополітичне, соціокультурне, політико-інституціональне та юридичне тлумачення гасла «Україна – це Європа». Цивілізаційний вибір України: вступ до НАТО і ЄС.

Тема 7. Північноамериканська регіональна підсистема міжнародних відносин

Пан-американська регіональна підсистема міжнародних відносин. Генеза і еволюція міжамериканської системи. США і прикордонні держави. Особливості взаємин США і Мексики: історичні аспекти та сучасність: від конфронтації до взаємодії і співпраці. США і Канада – економічні та політичні аспекти взаємодії. Зіткнення «американського» і «європейського» у взаєминах США–Канада. Розвиток регіональних інтеграційних процесів. Північна Америка як особлива регіональна підсистема. НАФТА (1993 р.) – ключова регіональна організація в Північній Америці. Основні проблеми безпеки в Північній Америці. Приєднання Мексики до Північноамериканської зони вільної торгівлі (НАФТА).

Розвиток північноамериканської підсистеми у другій половині ХХ – на початку ХХІ ст. Підходи США до проблем регіональної безпеки: неоізоляціонізм, «вибіркове залучення», «узгоджена безпека». Сфери американських регіональних інтересів у «Стратегії національної безпеки США». Нові підходи США до забезпечення регіональної безпеки після 11 вересня 2001 року. Концепція «вісі зла». Пошук США нової ролі у постконфронтаційному світі. Основні механізми, напрямки, форми здійснення зовнішньої політики США на початку ХХІ століття. Закон «Про протидію супротивникам Америки за допомогою санкцій» (CAATSA, 08.2017).

Україно-американські відносини після розпаду СРСР: періодизація, характеристика основних етапів. Україна і США: потенціал співпраці.

Тема 8. Південна Америка: особливості регіональної підсистеми і міждержавної взаємодії

Розвиток інтеграційних процесів у Латинській Америці. Південна Америка як міжнародно-політичний регіон та її субрегіони. Характеристика геополітичного простору Латинської Америки. Міжнародні відносини у Південній Америці у ХХ – на початку ХХІ століть: основні характеристики, фактори розвитку, учасники. Колоніальна спадщина та її вплив на формування міждержавних відносин. Регіональна конкуренція Бразилія–Аргентина. Нерегіональні загрози, мілітаризація і радикалізація політичних рухів в епоху Холодної війни. Економічний ривок латиноамериканських країн у 90-і роки ХХ століття. Активізація інтеграційних процесів на американському континенті: «Ініціатива для Америки» 1990 року Дж. Буша.

Іberoамериканська співпраця і зустрічі лідерів країн Латинської Америки, Іспанії та Португалії. Інтеграційні процеси в Латинській Америці наприкінці ХХ – початку ХХІ століття. Витоки латиноамериканської інтеграції і перші інтеграційні об'єднання в регіоні: Латиноамериканська асоціація вільної торгівлі (ЛАВТ, 1961 р.), Центральнопівденноамериканський спільний ринок (ЦАСР), Андський пакт, Карибська асоціація вільної торгівлі (КАРІФТА). Історичні етапи інтеграції геополітичного простору Латинської Америки. Міжамериканська система як механізм створення регіональної системи. Фактори інтеграції. Роль США в Південній Америці. Зміна балансу геополітичних сил в Латинській Америці у ХХІ ст.

Ключові регіональні організації в Південній Америці. МЕРКОСУР як новий етап регіональної інтеграції в Латинській Америці. Група Ріо (1986 р.). Проблема «реінтеграції» Куби в Латинську Америку. Спільнота латиноамериканських і карибських держав (СЕЛАК, 2011 р.). Боліваріанський альянс народів Америки (АЛБА, 2004 р.).

Тема 9. Формування та еволюція пан-американської системи міжнародних відносин у західній півкулі

Ідеологеми США щодо стосунків із країнами Південної Америки: *Доктрина Монро* (1823 р.); *Політика великого кийка* (англ. *Big Stick Policy*), 1904–1905 рр., розширене тлумачення Теодором Рузвельтом доктрини Монро стосовно країн Латинської Америки. Перша половина ХХ століття і процеси формування супрарегіональної єдності держав Західної півкулі. Роль США в регіоні: «політика сили» і реакція на неї з боку сусідніх держав. Поступове вирівнювання асиметрії у відносинах між США та іншими країнами регіону. 30-ті роки ХХ ст. і «політика добросусідства» Ф. Д. Рузвельта. Друга світова війна і Міжамериканська рада оборони і Міжамериканський договір про взаємодопомогу. Створення і функціонування Організації американських держав (ОАД, 1948 р.). Зміцнення центральної ролі США за доби Холодної війни і циклічність міжамериканські відносин в рамках підсистеми МВ, політика «Нових рубежів».

Конфронтація Схід–Захід і особливості регіональної взаємодії в епоху Холодної війни. 70-і роки і ослаблення міжамериканських зв'язків. Глобалізація і втрата «герметичності» регіональної системи, відцентрові тенденції. Андський пакт 1974 року. Економічна взаємодія у західній півкулі. Укладання рамкових угод про перехід до вільної торгівлі (1991) між американськими субрегіональними економічними об'єднаннями – Карибським загальним ринком (Карибська співдружність (КАРІКОМ, 1973) – спільний ринок країн Карибського басейну), Системою Центрально-американської інтеграції (СЦАІ), Загальним ринком країн Південного конуса (МЕРКОСУР, 1986–1990 рр.), Андським пактом і т. ін. Проблеми взаємозалежності «двох Америк». «Група Ріо» як механізм політичних консультацій і колективної дипломатії 12 країн латиноамериканського регіону. Коаліційна дипломатія і пошук нових форм співпраці на сучасному етапі.

Тема 10. Близький і Середній Схід як регіональна підсистема міжнародних відносин

Географічні обриси регіону. Поняття «Близький Схід», «Середній Схід», «арабський світ». Близький Схід і Північна Африка. Геополітична роль регіону. Особливості арабського світу і формування ідеї «арабської єдності». Фактори єдності регіону: панарабізм, ісламська солідарність. Поняття «Арабський Схід». Боротьба за регіональне лідерство як фактор дестабілізації регіону (Саудівська Аравія – Єгипет, Іран – Саудівська Аравія та ін.).

Етапи становлення Ліги Арабських Держав (ЛАД, 1945 р.). Статут і організаційна структура. Субрегіональні підсистеми. Ісламський чинник у сучасних міжнародних відносинах: цивілізаційний, економічний, політичний і демографічний аспекти. Ісламський фундаменталізм. Ісламський світ і процеси глобалізації.

Регіональні організації. Організація ісламського співробітництва (до 28 червня 2011 року – Організація Ісламська конференція, ОІК, 1969 р.): структура, цілі, основні напрямки діяльності, потенціал на міжнародній арені. Ліга арабських держав (ЛАД) та її значущість у економічному і політичному житті регіону. Субрегіональні організації: Рада співробітництва арабських держав Перської затоки (РСАДПЗ, 1981 р.), Союз арабського Магрибу (САМ, 1989 р.), Агадірська угода – торгівельно-економічний союз арабських держав (відома під назвою GAFTA (Greater Arab Free Trade Area, 2004). Конфлікти на

Близькому і Середньому Сході. Основні етапи еволюції арабо-ізраїльського конфлікту. Створення Палестинської автономії. Іракська проблема у сучасних міжнародних відносинах. Від «Бурі в пустелі» до повалення Саддама Хуссейна. Міжнародно-політичне значення дій США в Іраку. Перспективи врегулювання іракської проблеми. Іран в міжнародних відносинах. Ядерна програма Ірану. Курдське питання в Іраку і Туреччині. Проблема Афганістану. Рух «Талібан» як приклад прояву ісламського екстремізму. «Талібан» і «Аль-Каїда». Операція США в Афганістані. Сучасний стан проблеми. Близький і Середній Схід у політиці світових держав.

Ісламська Держава (ІД), до 29 червня 2014 року Ісламська держава Іраку та Леванту (ІДІЛ) – невизнана мусульманська терористична держава (халіфат з 29 червня 2014). ІДІЛ і близькосхідна криза. ІДІЛ і сирійська громадянська війна: сторони конфлікту, коаліції, перспективи врегулювання.

Міжнародні організації Середнього Сходу і їх роль у розвитку регіону (Організація економічного співробітництва (ОЕС, 1985 р.), англ. *Economic Cooperation Organization* – (ECO), Тюркське співробітництво)). Туреччина у системі регіональної інтеграції.

Тема 11. Південно-азійська регіональна підсистема міжнародних відносин

Географічні обриси і склад південно-азійської підсистеми МВ. Індія – геополітичний суперник Китаю у боротьбі за лідерство в Азії. Пакистан – «противага» індійському впливові у регіоні. Військово-політичне співробітництво Пекіна і Ісламабаду. Регіональне співробітництво в Південній Азії. Трикутник «Росія–Китай–Індія». Асоціація регіонального співробітництва Південної Азії (СААРК, англ. *South Asian Association for Regional Cooperation* – SAARC, 1985): досягнення, обмежувачі та перспективи. Індопакістанські відносини: генеза, чинники і основні етапи конфлікту. Ісламський екстремізм у Кашмірі. Індійсько-пакистанська суперечка навколо Кашміра. «Тибетське питання» у діалозі Пекіна і Делі. Китайсько-індійське прикордонне питання. Тамільська проблема. «Ядерний фактор» у трикутнику «КНР–Індія–Пакистан».

Тема 12. Азіатсько-Тихоокеанський регіон у системі міжнародних відносин

Характерні риси розвитку АТР на сучасному етапі. Географічні характеристики АТР. Країни Тихоокеанського кільця. Основні субрегіону АТР: Північно-Тихоокеанський регіон, Південно-Східна Азія, Південно-Західна частина Тихого океану, Америка. Загальна характеристика регіону. Становлення АТР у якості глобального центру сили. Економічний потенціал регіону. Інтеграційні моделі розвитку регіону. Діяльність АСЕАН (Асоціація держав Південно-Східної Азії (ASEAN, 1976), англ. *Association of South East Asian Nations*), АТЕС (Азійсько-Тихоокеанське економічне співробітництво (англ. *The Asia-Pacific Economic Cooperation*, 1989, англ. APEC), РТЕС (Рада Тихоокеанського економічного співробітництва, англ. *Pacific economic cooperation council*, PECC). Поняття «шлях АСЕАН». Роль АСЕАН у розвитку Південно-Східної Азії та АТР.

Багатосторонні угоди: АНЗЮС (англ. *ANZUS Security Treaty* — *Australia, New Zealand, United States*, «Тихоокеанський пакт безпеки», 1952); АНЗЮК (Військово-політичний союз, мініНАТО у Азіатсько-Тихоокеанському регіоні, до складу якого входять Австралія, Нова Зеландія, Велика Британія, Малайзія та Сингапур, 1971 р., назва походить від заголовних літер трьох країн *Australia, New Zealand, United Kingdom*); СЕАТО (англ. *SEATO*, Організація Договору Південно-Східної Азії (англ. *South-East Asia Treaty Organization*), або Манільський пакт (англ. *Manila Pact*) – військово-політичний блок країн Азіатсько-Тихоокеанського регіону, що існував у 1955–1977рр.).

Посилення ролі Китаю, КНР як регіональний лідер. Конкуренція Китаю з США, модель конструктивного співробітництва. Інтереси США у АТР, «поворот США до Азії».

Проблема «Великого Китаю». Участь Китаю в багатосторонніх структурах безпеки у АТР (АРФ (англ. *ASEAN Regional Forum* (ARF), ШОС (Шанхайська організація

співробітництва, 2001 р.). Китай і Північна Корея. «Пролема двох Корей». Проблема безпеки на Корейському півострові.

Політика Японії по відношенню до Росії. Проблема «північних територій». Відсутність мирного договору за підсумками II Світової війни. Торгово-економічні зв'язки Японії з російським Далеким Сходом. Співпраця Японії з регіональними організаціями АТР – АТЕС, АРФ. Південна і Північна Корея в системі національних інтересів Японії і Китаю.

Територіальні суперечки і питання регіональної безпеки. Проблема Тайваню і перспективи її вирішення. Формула «одна держава – дві системи». Нарощування військової присутності КНР на спірних Парасельських островах і архіпелазі Спратлі, збереження напруженості у китайсько-в'єтнамських відносинах.

Сепаратистські рухи у Малайзії, Індонезії, на Філіппінах. Проблема Східного Тимору. Етнічні та релігійні конфлікти в АТР.

Тема 13. Регіональні організації на пострадянському просторі

Загальна характеристика пострадянського простору. Особливості інтеграції на пострадянському просторі. Розпад СРСР і утворення СНД. Проблеми правонаступництва. Феномен континуїтету. Росія як правонаступник і продовжувач СРСР. Амбівалентне відношення України до правонаступництва РФ. «Пострадянський простір» як елемент сучасної системи міжнародних відносин.

Співдружність Незалежних Держав (СНД) як інтеграційне об'єднання. Інтеграційні процеси всередині і поза СНД. Позиція СНД щодо війни на Донбасі та анексії Криму. Вихід України із структур СНД. Загальна характеристика організацій та спілок країн СНД: Шанхайська організація співробітництва (ШОС), Організація договору про колективну безпеку (ОДКБ), Євразійське економічне співтовариство (ЄврАзЕС), Євразійський економічний союз (ЄАЕС, 2015 р.), ГУАМ (Організація за демократію та економічний розвиток ГУАМ – регіональне об'єднання чотирьох держав: Грузії, України, Азербайджанської Республіки та Республіки Молдова. Організація створена в 1997 р. для протистояння впливу Росії в регіоні й отримала підтримку США. У 1999 р. організація була перейменована у ГУУАМ завдяки вступу Республіки Узбекистан до неї, яка, однак, вийшла з організації 5 травня 2005 р., викликавши повернення початкової назви. Штаб-квартира розташована у Києві на Майдані Незалежності).

Міжнародні відносини на пострадянському просторі. Інтеграція і регіональна безпека на євразійському просторі. ОДКБ і військово-політичне співробітництво. Еволюція ідеї і практики Союзної держави Росії і Білорусії: основні етапи, документи, проблеми і напрямки інтеграції.

Конфліктність пострадянського простору. Проблема врегулювання конфліктів. Миротворча діяльність у СНД: міжнародно-правові механізми, світовий досвід та пострадянські реалії. Військові конфлікти на пострадянському просторі: грузино-абхазький, таджицький, нагірно-карабахський, придністровський, південно-осетинський, східноукраїнський. Питання направлення миротворців у зону конфлікту на Донбасі. Позиції України, РФ, ЄС, США.

Тема 14. Африканська регіональна підсистема

Африка в міжнародних відносинах. Розпад колоніальної системи в Африці. Поняття «колоніального минулого» і риси сучасного постколоніалізму. Панафриканська модель розвитку Африки. Діяльність ООН з розвитку Африки (ЕКА).

Організація Африканської Єдності (ОАЄ, англ. *Organization of African Unity, OAU* – міжнародна організація африканських держав, створена для подолання колоніалізму на континенті та сприяння внутрішньому і міжнародному співробітництву. Заснована у 1963 році на конференції голів урядів держав, що звільнилися. У 2002 році

перейменована на Африканський союз) та її внесок у зміцнення регіональної безпеки. Створення Міжафриканського миротворчого корпусу. Прискорення економічного розвитку країн континенту. Різноманітні інтеграційні процеси на сході, заході та півдні Африки: Договір про східноафриканську співпрацю (Кенія, Танзанія, Уганда); Економічне співтовариство країн Західної Африки (ЕКОВАС, англ. *The Economic Community of West African States (ECOWAS)*) – регіональний союз країн Західної Африки, 1975 р.; Економічне співтовариство країн Східної та Південної Африки (КОМЕСА, англ. *Community of East and South Africa, COMESA*, 1993). Стабілізаційні програми МВФ і Світового банку. Проблема списання боргових зобов'язань найбільш бідних країн континенту.

Основні субрегіони Африки. Характерні риси африканського субрегіоналізму. Особливості етнокультурного та політичного розвитку сучасної Африки. Загальні риси економічного розвитку. Проблеми безпеки в Африці. Глобальні виклики африканського континенту. Діяльність ІДІЛ в Африці: Лівія, Нігерія, Сомалі.

4. Порядок оцінювання результатів навчання

Система оцінювання сформованих компетентностей у студентів враховує види занять, які згідно з програмою навчальної дисципліни передбачають лекційні, семінарські, практичні заняття, а також виконання самостійної роботи. Оцінювання сформованих компетентностей у студентів здійснюється за накопичувальною 100-бальною системою. Відповідно до Тимчасового положення "Про порядок оцінювання результатів навчання студентів за накопичувальною бально-рейтинговою системою" ХНЕУ ім. С. Кузнеця, контрольні заходи включають:

поточний контроль, що здійснюється протягом семестру під час проведення лекційних, практичних, семінарських занять і оцінюється сумою набраних балів (максимальна сума – 60 балів; мінімальна сума, що дозволяє студенту скласти іспит, – 35 балів);

модульний контроль, що проводиться у формі колоквиуму як проміжний міні-екзамен з ініціативи викладача з урахуванням поточного контролю за відповідний змістовий модуль і має на меті *інтегровану* оцінку результатів навчання студента після вивчення матеріалу з логічно завершеної частини дисципліни – змістового модуля;

підсумковий/семестровий контроль, що проводиться у формі семестрового екзамену, відповідно до графіку навчального процесу.

Порядок проведення поточного оцінювання знань студентів. Оцінювання знань студента під час семінарських, практичних занять та виконання індивідуальних завдань проводиться за такими критеріями: розуміння, ступінь засвоєння теорії та методології проблем, що розглядаються; ступінь засвоєння фактичного матеріалу навчальної дисципліни; ознайомлення з рекомендованою літературою, а також із сучасною літературою з питань, що розглядаються; логіка, структура, стиль викладу матеріалу в письмових роботах і при виступах в аудиторії, вміння обґрунтовувати свою позицію, здійснювати узагальнення інформації та робити висновки; здатність проводити критичну та незалежну оцінку певних проблемних питань; вміння пояснювати альтернативні погляди та наявність власної точки зору, позиції на певне проблемне питання; застосування аналітичних підходів; якість і чіткість викладення міркувань; логіка, структуризація та обґрунтованість висновків щодо конкретної проблеми; самостійність виконання роботи; грамотність подачі матеріалу; використання методів порівняння, узагальнення понять та явищ; оформлення роботи.

Загальними критеріями, за якими здійснюється оцінювання позааудиторної самостійної роботи студентів, є: глибина і міцність знань, рівень мислення, вміння систематизувати знання за окремими темами, вміння робити обґрунтовані висновки, володіння категорійним апаратом, навички і прийоми виконання практичних завдань,

вміння знаходити необхідну інформацію, здійснювати її систематизацію та обробку, самореалізація на практичних та семінарських заняттях.

Підсумковий контроль знань та компетентностей студентів з навчальної дисципліни здійснюється на підставі проведення семестрового екзамену, завданням якого є перевірка розуміння студентом програмного матеріалу в цілому, логіки та взаємозв'язків між окремими розділами, здатності творчого використання накопичених знань, вміння формулювати своє ставлення до певної проблеми навчальної дисципліни тощо.

Екзаменаційний білет охоплює програму дисципліни і передбачає визначення рівня знань та ступеня опанування студентами компетентностей.

Кожен екзаменаційний білет складається із 5 практичних ситуацій (два стереотипних, два діагностичних та одне евристичне завдання), які передбачають вирішення типових професійних завдань фахівця на робочому місці та дозволяють діагностувати рівень теоретичної підготовки студента і рівень його компетентності з навчальної дисципліни.

Результат семестрового екзамену оцінюється в балах (максимальна кількість – 40 балів, мінімальна кількість, що зараховується, – 25 балів) і проставляється у відповідній графі екзаменаційної "Відомості обліку успішності".

Студента слід **вважати атестованим**, якщо сума балів, одержаних за результатами підсумкової/семестрової перевірки успішності, дорівнює або перевищує 60. Мінімумально можлива кількість балів за поточний і модульний контроль упродовж семестру – 35 та мінімумально можлива кількість балів, набраних на екзамені, – 25.

Підсумкова оцінка з навчальної дисципліни розраховується з урахуванням балів, отриманих під час екзамену, та балів, отриманих під час поточного контролю за накопичувальною системою. Сумарний результат у балах за семестр складає: "60 і більше балів – зараховано", "59 і менше балів – не зараховано" та заноситься у залікову "Відомість обліку успішності" навчальної дисципліни.

Розподіл балів за тижнями

(вказати засоби оцінювання згідно з технологічною картою)

Теми змістового модуля			Лекційні заняття	Практичні заняття	Лабораторні заняття	Семінарські заняття	Перевірка есе	Аналітична доповідь	Експрес-опитування	Участь у дискусії	Письмова контрольна робота	Колоквіум	Усього
Змістовий модуль 1.	Тема 1	1 тиждень	0,2	0,2						1			1,4
	Тема 2	2 тиждень	0,2	0,2					3				3,4
	Тема 3	3 тиждень	0,2	0,2				3					3,4
	Тема 4	4 тиждень	0,2	0,2					3				3,4

	Тема 5	5 тиждень	0,2	0,2				3					3,4
	Тема 5	6 тиждень	0,2	0,2								4	4,4
Змістовий модуль 2.	Тема 6	7 тиждень	0,2	0,2						1			1,4
	Тема 6	8 тиждень	0,2	0,2					3				3,4
	Тема 7	9 тиждень	0,2	0,2				3					3,4
	Тема 8	10 тиждень	0,2	0,2						1			1,4
	Тема 9												
	Тема 10	11 тиждень	0,2	0,2					3				3,4
	Тема 10	12 тиждень	0,2	0,2				3					3,4
	Тема 11	13 тиждень	0,2	0,2					3				3,4
	Тема 12	14 тиждень	0,2	0,2				3					3,4
	Тема 13	15 тиждень	0,2	0,2						1		4	5,4
	Тема 14	16 тиждень					12						12
	Іспит												40
	Усього												100

Шкала оцінювання: національна та ЄКТС

Сума балів за всі види навчальної діяльності	Оцінка ЄКТС	Оцінка за національною шкалою	
		для екзамену, курсового проекту (роботи), практики	для заліку
90 – 100	A	відмінно	зараховано
82 – 89	B	добре	
74 – 81	C		
64 – 73	D		
60 – 63	E	задовільно	
35 – 59	FX	незадовільно	не зараховано

1 – 34	F		
--------	---	--	--

5. Рекомендована література

Основна

1. Америка і Європа у сучасних міжнародних трансформаціях. Монографія. / Макаренко Є.А., Погорська І.І., Рижков М.М. та ін. – К. : Центр вільної преси, 2014. – 472 с.
2. Воскресенский А. Д. Практика зарубежного регионоведения и мировой политики: Учебник / Алексей Дмитриевич Воскресенский, Вячеслав Яковлевич Белокреницкий, А. А. Байков, А. О. Ермолаев. – Москва : Издательство "Магистр" ; Москва : ООО "Научно-издательский центр ИНФРА-М", 2016. – 560 с.
3. Майборода О.М. Етнічність у міжнародній системі / О.М. Майборода. – К. : ІПіЕНД ім. І.Ф. Кураса НАН України, 2015. – 408 с.
4. Мальський М. З. Теорія міжнародних відносин: підручник / М. З. Мальський, М. М. Мацях ; [4-те вид., перероб. і доп.]. – К. : Знання, 2011. – 406 с.
5. Капітоненко М. Г. Міжнародні конфлікти: навчальний посібник / М. Г. Капітоненко. – К. : Либідь, 2009. – 352 с.

Додаткова

6. Бжезінський З. Велика шахівниця / Збігнєв Бжезінський. – Львів ; Івано-Франківськ : Лілея-НВ, 2000. – 236 с.
7. Ди Нольфо, Эннио. История международных отношений, 1918–1999 : В 2 т. / Эннио Ди Нольфо ; Пер. с итал. Г. М. Михайловой и Т. В. Павловой ; Под ред. М. М. Наринского ; Моск. гос. ин-т междунар. отношений (ун-т) МИД России, ИНО-ЦЕНТР (Информ. Наука. Образование). – М. : Логос, 2003. – Т. 1. – 2003. – 589 с.; Т. 2. – 2003. – 737 с.
8. Кальвокоресси, Питер. Мировая политика после 1945 года [Текст] : в 2 кн.: Пер. с англ. / П. Кальвокоресси ; ред. В. О. Печатнов. – М. : Междунар. отношения, 2000. – Кн. 1. – 2000. – 592 с.
9. Китинг М. Новый регионализм в Западной Европе / Майкл Китинг // Логос. – 2003. – № 6 (40). – С. 67–116.
10. Системная история международных отношений. В 2 т. Т. 1 : События 1918–1945 годов / под ред. А. Д. Богатурова ; Научно-образоват. форум по междунар. отношениям. – М. : Культурная революция, 2006. – 477 с.; Т. 2 : События 1945–2003 годов / под ред. А. Д. Богатурова ; Научно-образоват. форум по междунар. отношениям. – М. : Культурная революция, 2006. – 717 с.
11. Weber C. International Relations Theory. A Critical Introduction / Cynthia Weber. – 3rd edition. – L.: Routledge, 2010. – 264 p.

Інформаційні ресурси в Інтернеті

12. Александров О. Б. Международные отношения. Хрестоматия [Электронный ресурс] / О. Б. Александров. – М.: Евразийский открытый институт, 2010. – 224 с. – Режим доступа : <http://www.biblioclub.ru/book/93176>
13. АСЕАН [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.asean.org.id/>
14. Атлантична рада США. – Режим доступу : <http://www.atlanticcouncil.org>
15. Брукингський інститут (The Brookings Institution (BI)). – Режим доступу: <http://www.brookings.edu>

16. Європейський союз [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.europarl.eu.int>
17. Королівський інститут міжнародних відносин (The Royal Institute of International Affairs). – Режим доступу : <https://www.chathamhouse.org>
18. МЗС України (офіційний сайт). – Режим доступу : <https://mfa.gov.ua/ua>
19. НАТО (офіційний сайт). – Режим доступу : <http://www.nato.int>
20. Організація Об'єдинених Націй [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.un.org>.